

Helena Bretfeldová, Česká republika

Drsná srdečnost hornáckých hudeců

(Majstr Jožka Kubík a jeho následovníci)

Letošek je rokem význačného jubilea v historii hornácké lidové muziky; připomínáme si sto let od narození originální, svébytné osobnosti - primáše Joženy Kubíka (narozen v Hrubé Vrbce 9. dubna 1907). Nadaný muzikantský samouk od nejútlejšího dětství se učící poslechem a brzy nato, jako školák, i praktickým tréninkem u vrbeckých selských hudeců, přírodní tvor, jenž přinesl do hornácké hudební tradice osobité cifry i svérázné „mudrosloví“, se dočkal za svého života respektu (natolik zjevného, že mu, cikánskému pomocnému dělníkovi, i kantoři a sedláci vykali a říkali Majstre) a po smrti i obdivu a uznání lidových muzikantů, posluchačů i vážených hudebních teoretiků. Dodnes na něj s humorem, ale především s úctou vzpomínají pamětníci jeho muziky i ti, kteří se učili hrát vedle něho a od něj - kupříkladu primáš Martin Hrbáč nebo „tercáš“, zpěvák a dlouholetý jednatel Kubíkovy muziky pan řídící učitel František Okénka.¹⁾

Jak správně a mnohokrát zdůraznil odborník nejpovolanější (tedy Hornák-Hrubovrbčan rodem a etnomuzikolog profesí) Dušan Holý,²⁾ Jožka Kubík byl muzikantem vysloveně tvůrčím – ačkoliv vnesl do hornácké melodiky mnoho ze své přirozené romské zpěvnosti, z melodických motivů slovenských (od romských „východňárskych“, které si přinesl z vojančiny, po myjavské pochycené od cimbálovky Samko Dudíka, jehož velice obdivoval), byl pravověrným Hornákem v každém tónu, který ze svých houslí vydal. Jako dnes mnozí vycházejí z jeho cifry (melodicko-rytmické figury v instrumentálních vyhrávkách) především v tanečním rytmu tzv. sedlácké, tak se učil od dětství on sám: poslechem od velického prastrýce Joži Kubíka, od staré selské hudecké

1) Srovnej vyprávění Františka Okénky na datové stopě druhého CD dvojalba *Zpívání a vyprávění z Kuželova* (vydala obec Kuželov 2006), jak je zaznamenal Miroslav Minks, nebo v Autobiografii, jak ji František Okénka připravil pro booklet CD *Preletéuo ftáča* (Gnosis Brno, 1996), především na stranách 7- 9, a v rozhovoru s Jiřím Plockem tamtéž, s. 12 - 14.

2) Dušan Holý: Zrod a vývoj primášské osobnosti. Booklet CD *Dalekonosné husle - Muzika Jožky Kubíka*. Český rozhlas, Brno 1998, s. 15-22, především viz s. 19. Též viz Profil hornáckého hudece. In: Dušan Holý: *Mudrosloví primáše Jožky Kubíka*. Praha: Editio Supraphon, 1984, s. 15-44.

muziky Ňorků z Hrubé Vrbky (pozdější neporozumění – někdy až přehnaně zdůrazňované – mezi ním a Ňorkovou muzikou vzniklo kvůli muzikantům, kteří od Ňorků přeběhli ke Kubíkově kapele, což starý primáš Ňorek pochopitelně těžce nesl; sám Jožka Kubík ovšem vrbecké Ňorky vždy uznával a ctil)³⁾, ale především od velických hudečů, zejména od Martina Miškeřika, s jehož hudeckou muzikou hrál od svých osmnácti let.

Ač naprostý hudební samouk, Jožka Kubík zvládal houslovou hru na velmi solidní úrovni – a stále se učil; primoval od svých patnácti let muziku vrbeckých Lipárů, vlastní kapelu začal budovat v polovině třicátých let a brzy si získala takový ohlas, že se podařilo za války, v březnu 1943, její romské členy (byť s potupnou podmínkou kastrace) dodatečně vyčlenit z deportací do nacistických vyhlazovacích táborů.

Vliv slovenské a maďarské melodiky inspiroval Kubíka také k tomu, že jako první na Horňácku do své muziky prosadil a natrvalo začlenil cimbál (kmenovým cimbalistou Kubíkovy muziky byl jeho švagr Jožka Kýr), bez něhož se už dnešní horňácké muziky takřka neobejdou.

V poválečném období vedle svého „civilního“ zaměstnání pomocného dělníka, hlídače a topiče (důsledek tzv. povinné zaměstnanosti po roce 1948 až do revoluce v roce 1989 – tzv. volná noha pro hudebníky byla výsadou několika privilegovaných) hostoval jako primáš v populárním BROLNu, ale zejména ochotně předával své dovednosti jako veselý vypravěč i hostitel u sebe doma i jako instruktor tehdejších „souborových“ muzik v Hodoníně, na Myjavě, ve Strážnici, ve Veselí nad Moravou, v Bzenci a Moravském Písku. Dnes bychom ho označili za vyhledávaného konzultanta – nejenže dobře hrál, ale dokázal přesně vysvětlit, co od muzikanta očekává, a také mu to zahrát: prim, houslovou i violovou kontru, terc, obligát, ale též basový spodek a cimbálovou linku. Pouze na sklonku života těžce nesl, že mu odešla někdejší hybnost prstů a že už nemůže hrát; jako pravý muzikant nechtěl a neuměl stárnout.

3) Genezi sporu popisuje Dušan Holý v bookletu CD *Drsná pohlazení-Ňorkova muzika z Hrubé Vrbky na Horňácku* (Aton 1999), především v článku *Z historie Ňorkovy muziky* na s. 12 takto: „*Třetí zlá doba, která narušila stabilitu Ňorkovy kapely, nastala ve druhé polovině třicátých let se vznikem muziky Jožky Kubíka. Odchod nebo fluktuaci svých mladých vyučenců z počátku 30. let, hlavně bratrů Pavla a Martina Kučerových, ale i Jiřího Janáse a Jana Mikloška, nesl Jan Ňorek III těžce; nikdy se s tím nesmířil a proti Kubíkově muzice se právě z těchto důvodů zatvrdil.*“

Zemřel 8. února 1978 v Hrubé Vrbce a je pochován na tamějším katolickém hřbitově.⁴⁾

Neokázalé připomínky osobnosti primáše

Ačkoliv úcta ke Kubíkovu muzikantskému odkazu na Horňácku v neztenčené míře přetrvávala až do jeho dnešní pomyslné stovky, s výjimkou dvou vzpomínkových pořadů v Českém rozhlasu, několika časopiseckých článků a stručného připomenutí v programu letošních Horňáckých slavností ve Velké nad Veličkou a – jak je plánováno – na letošním podzimním uherskohradištském Festivalu hudebních nástrojů lidových muzik, prošlo toto výročí téměř nepovšimnuto. Pravda, pramen dochovaných hudebních nahrávek byl důsledně vyčerpán nejprve albem Dalekonosné husle-Muzika Jožky Kubíka (Český rozhlas Brno/Gnosis, 1998) a vzápětí kompaktním výběrem Majstr Jožka Kubík v produkci Atonu, malého brněnského vydavatelství specializujícího se na nahrávky horňácké lidové hudby (Aton, edice Královna píseň, 2000).

Rozhlasový výběr pořízený na podnět Jaroslava Juráška Dušanem Holým a Jaromírem Nečasem, jež oba byli svědky mnoha rozhlasových nahrávek s Kubíkem jako primášem vlastní muziky i BROLNu, je postavěn na archivu tzv. trvalek – hudebních dokumentů zapsaných na pásech ve fonotéce Českého rozhlasu v Brně, studiových snímků i záznamů veřejných vystoupení, jichž se v případě Muziky Jožky Kubíka dochovalo více než deset hodin čistého času.

Aton dva roky poté čerpal z bohatého archivu vypravování Jožky Kubíka a jeho dialogů pořízených většinou Dušanem Holým s ním a s jeho s muzikantskými kolegy, který postupně vznikl pro knihu Mudrosloví; i hudební snímky této edice záměrně navazují na malou gramofonovou desku, jež byla ke knížce připojena – výběr obsahuje mimo jiné unikátní nejstarší zvukový záznam Kubíkovy muziky pořízený na dvoře hrubovrbecké obecné školy v roce 1941, sedmi-minutovou studiovou nahrávku sady táhlice a sedláckých s horňáckým mužským sborem z roku 1972 i o dva roky mladší vzácný záznam zpěvu Joženy Kubíka (Synečku z Jalubí) – zpěvákem se Majstr být necítil. Uvažované reedice dávno rozebrané půvabné knížky Dušana Holého Mudrosloví primáše Jožky Kubíka (Supraphon, Praha 1984), pro niž

4) Srovnej Ludmila Holá: Kubík-Kubíkovi. Slovníkové heslo. In: *Od folkloru k folklorismu. Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: ÚLK, 1997, s. 63-65.

bylo právě zmiňované CD vydané Atonem zamýšleno jako doprovodný zvukový nosič, se bohužel pro nedostatek financí prozatím dosáhnout nepodařilo.

Přesto však Kubíkův odkaz představitele „lidového umění v jeho původní čistotě a síle, neokázalého, poctivého, ve své pravdivosti až důstojného“, jak psal pro zmíněnou knihu etnograf Karel Plicka v 70. letech minulého století,⁵⁾ stále žije na Hornácku vlastním životem v jeho následovnících.

Nelehký úděl nezávislých hudebních vydavatelství

Vydavatelský profil orientovaný výhradně na lidovou muziku se ukázal být v dlouhodobém horizontu velice cenným (a ceněným), avšak značně rizikovým podnikatelským záměrem; shodou okolností se o tom s fatálními důsledky přesvědčila obě brněnská nezávislá vydavatelství disponující sice skvostnými, ale jen omezeně prodejně úspěšnými katalogy moravského (v případě Gnosis editora Jiřího Plocka) či výhradně hornáckého (u Atonu, malé rodinné firmy Martina Holého a jeho rodičů Dušana a Ludmily Holých) hudebního folkloru; přes utlumení činnosti obou vydavatelských domů jsou tituly z jejich produkce dodnes špičkovými ukázkami hudebních profilů regionu jak v kvalitě hudebních záznamů, tak i v průvodní dokumentaci. Z produkce Gnosis reflektující Hornácko zasluhují zmínku přinejmenším profily primáše a zpěváka Martina Hrbáče (CD *Hornácký hudec*, 1995) a „pana řídícího“ Františka Okénky (CD *Preletělo vtáča*, 1996) spolu s muzikantským holdem jinak poměrně opomíjené hornácké obci Nová Lhota (CD *HCM Miroslava Minkse Pesnyčky ze Lhoték*, 1998). Atonský nakladatelský list začíná *Hornáckým adventem* z roku 1995 a představuje mimo jiné profily Jury Hudečka (CD *Jura Hudeček z Velké*, 1999), Martina Holého (CD *Zpěvákovo rozjímání*, 2000), Jana Mikloška (CD 2001), Kateřiny Ďugové (CD 2003) a pochopitelně bratří Dušana a Luboše Holých (CD *Žijí v písni* – reedice supraphonského alba – 1999; CD *Horela linda, linduška*, 2004 a CD *Dušan Holý 70 – Putování s hudci*, 2003).

Opravdovými perlami Atonu jsou CD *Drsná pohlazení* (1999) věnované Norkově muzice z Hrubé Vrbky a malá písňová antologie ze

5) Karel Plicka: Osobní dopis Dušanu Holému. Datováno 1977. In: Dušan Holý: *Mudrosloví primáše Jožky Kubíka*, c. d., s. 55.

zápisů velického sběratele Martina Zemana (CD *Teče voda, teče přes velický majr*, 1999).

Životaschopnější se ukázala produkce folkloru v rámci širšího (a komerčně vyváženějšího) vydavatelského plánu brněnských Indies Records: tak se Hornácko v jejich katalogu opakovaně objevuje od roku 1996 až dodnes (CD *Došli sme k vám* – lidové sbory z Hornácka; posléze CD *Zpívání z Hornácka*, 1998 – nádherný dokument převážně věkovitých pamětnických hornáckých sólistů, mnohých dnes už nežijících, a níže zmiňované letošní CD Hornácké muziky Petra Mičky *Z koreňů strom*). Podobně reflektuje hornácký folklor i Tonstudio, vydavatelství Jaromíra Rajchmana – pozoruhodné jsou *Vánoce s Lipovjanem* (CD, 1995), alba Cimbálové muziky Petra Galečky (CD *Moja žena smutno plače*, 1997 a CD *Ó láska fortelná*, 2000) i výtečný a ukázkový profil dětské muziky - Veličánku (CD *Malučký sem já byl*, 2001).

Hornácké obce jako opatrovatelé hudebního odkazu

Úlohu vydavatelů hudebních nosičů s hudebními profily vlastního regionu trochu paradoxně na přelomu tisíciletí zčásti převzaly obce, respektive obecní úřady, které s otevřením šancí na vstup do podnikatelské sféry využily i možnosti zviditelnění a kulturní reprezentace obce prostřednictvím moderních médií (pokaždé totiž nejde pouze o zvuková CD). První podobný vydavatelský počín inicioval a produkoval javornický usedlík a patriot Břetislav Rychlík: album *Pres Javorník malovaná dlážka - K počť zpěvačky Anny Kománkové* vydal Obecní úřad v Javorníku v roce 2000 v rámci oslav 650. výročí první zmínky o obci. O pět let později následovalo dvojalbum *Hrubá Vrbka, Hrubá*, jež si jmenovaná obec vydala vlastním nákladem k 645.výročí svého založení a na němž se rovnocenně prezentují ženský a mužský sbor i sóloví zpěváci za doprovodu cimbálových muzik s primáši Martinem Hrbáčem, Petrem Mičkou a Vitem Práškem. Pro dnešní Hornáckou muziku Petra Mičky to byla vlastně první příležitost k albové nahrávce.

Ke kvalitativnímu (a vlastně též kvantitativnímu) posunu ve způsobu prezentace obce i výraznému rozšíření historického záběru směrem k minulosti došlo vloni: obec Kuželov k šestistému výročí prvního písemného dokladu o existenci obce vydala multimediální dvojalbum *Zpívání a vyprávění z Kuželova (1406-2006)*, přičemž útlou publikaci

velikosti bookletu běžného CD doplňuje na rubu titulní strany přebalu aktuální hudební nosič (Zpěváci z *Kuželova a Horňácká muzika Miroslava Minkse* – zazpívali mimo jiné Jura Prachař, Martin Zálešák, Martin a Marie Čambalovi, Pavel Ďuga a František Okénka), na konci pak CD-ROM s archivními nahrávkami vyprávěnek Vaška Mlýnka a zpěváků z Kuželova doprovázených muzikami Jožky Kubika a BCM Antonína Jančíka, ale též bohatou datovou stopou s fotografiemi, dokumenty o obci a cennými záznamy vyprávění kuželovských rodáků a usedlíků – desky publikace i potisk obou alb stylově zdobený kuželovskou lidovou výšivkou.

Na pomyslném vrcholu vydavatelských počínů horňáckých obcí stojí letošní *Horňácké slavnosti 1957-2007* (vydala obec Velká nad Veličkou), multimedialní almanach v knižní podobě (v již tradičním formátu bookletu cédečka) rozšířený o trojici nosičů: CD s archivními zvukovými záznamy jednotlivých ročníků slavností, DVD obsahující filmovou dokumentaci Horňáckých slavností a CD-ROM s historickými dokumenty včetně plakátů, programových sborníků, dobových fotografií a (podobně jako u kuželovského alba) vyprávění pamětníků doplněných hudebními ukázkami. Almanach vystavěl velický rodák – akademický sochař a primáš Miroslav Minks. Pro náročnou koncepci tohoto cenného dokumentu využil zkušeností získaných při práci na předchozím Zpívání a vyprávění z Kuželova – zde bylo ovšem materiálu a práce nepoměrně víc, počínaje historickými pojednáními odborníků v textové části almanachu (jimž dominuje zasvěceně věcná a přitom velice srdečně osobní stať Dušana Holého) přes nekonečnou záplavu fotografií (mnohdy svou historickou hodnotou značně převyšující uměleckou kvalitu), dokumentů, zvukových a filmových nahrávek mapujících padesátiletou historii Horňáckých od příležitostného setkání malé skupinky přátel malíře Karla Supa v ateliéru na Strážné hůrce až po dnešní mnohatisícový dav posluchačů na Horňáckém stadionu. Zlomkovité dokumenty se Minksovi a jeho spolupracovníkům podařilo oživit mnohdy velmi originálním způsobem – například „podložením“ amatérských (neozvučených) filmových záběrů z prvního ročníku Horňáckých slavností paralelně dochovanou profesionální zvukovou nahrávkou Československého rozhlasu. Neuvěřitelně minuciózní práce na propojení obsáhlé dokumentace s autentickými hudebními záznamy i vyprávěními vzpomínkami pamětníků bude patrně doceněna až s odstupem času. Prozatím potěší téměř k dokonalosti dotažené detaily - kupříkladu Přehled jednotlivých

ročníků Hornáckých slavností (včetně poznámek o počasí a následných přesunech programu) nebo Přehled zvukových nosičů hudby z Hornácka z let 1986-2007. Ještě tak mít možnost zalistovat si v člancích z dobového tisku nebo v některých rodinných archivech ... ale nebuďme maximalističtí – Hornácké slavnosti se v roce svého výročí dočkaly důstojné kroniky reflektující četné možnosti multimediální prezentace.

Hornácká muzika Petra Mičky: zúročené dědictví

K po léta uznávanému následnictví tradice vrbeckého primáše Jožky Kubíka se letos po bok Hornácké cimbálové muziky Martina Hrbáče (jejíž zpěvák a primáš Martin Hrbáč, rovněž muzikantský samouk, je Kubíkovým přímým odchovancem) postavila Hornácká muzika Petra Mičky se svým debutovým albem *Z koreňů strom* (Indies Happy Trails Records, Brno 2007).

Nejde vlastně o jejich první vydaný hudební nosič: jak je uvedeno výše, kapela se představila ve víceméně totožném obsazení už předloni na dvojalbum Hrubá Vrbka, Hrubá, jež si v roce 2005 vydala Hrubá Vrbka k výročí založení obce. Zde však muzika vystupuje jako doprovod vybraných sólistů i Hrubovrbeckého ženského i mužského sboru; z vlastních zpěváků Mičkovy muziky dostali šanci se prezentovat pouze Vrbčané Petr Chovanec a Martin Drlík. Úlohu hudebního doprovodu sehráli Mičkovci také na albu pěveckých sborů z Kozojídek (CD *Tá kozojdská cesta*, 2006), jež si obec rovněž vydala vlastním nákladem.

Projekt *Z koreňů strom* je tak skutečně prvním profilovým albem v osmileté historii muzikantského sdružení, v němž se sešli zpěváci předtím po léta působící v četných hornáckých kapelách (zmiňované muziky Martina Hrbáče nebo Miroslava Minkse, jakož i tradiční soubor Veličánek a Mladá Velička nevyjímaje). Spojilo je mimo jiné to, že raději než na zkouškách v zázemí kulturních domů muziciřují živě – v hospodě, o hodech, při fašankových či velikonočních obchůzkách nebo o „nocích s hudci“ po skončení oficiálních programů folklorních festivalů.

K význačným přednostem jejich vydařeného albového debutu patří pozoruhodný výběr neohraného a neozpívaného repertoáru a (přes citlivé začlenění dvou hostujících zpěvaček) kompozice alba jako symbolického holdu hornáckému mužskému zpěvu – sólovému i (zejména) sborovému. Patřilo k tradici, že kapela kromě dobrých instrumentalistů a sólových zpěváků vládla kvalitním a souladným sborovým zpěvem – a to Mičkovci naplňují vrchovatě.

Počínaje vstupní sadou sedláckých k námluvám v bratrském dvojzpěvu Petra a Aleše Mičkových po závěrečnou sadu hodových v robustním sborovém podání muzikantů občas „narušovaném“ sólisty -předzpěváky ve stylu hospodské besedy u muziky. Na desce nechybí žádný z tradičních hornáckých zpěvně-tanečních rytmů – táhlice, sedlácká, starosvětská, verbuňk – ani obvyklá tematika lidových písní tohoto regionu – popěvky pijácké, odvedenecké, hodové posměšné mládenecké i milostné včetně oblíbených „ščeglivých“.

Výborně je připomenut zvyk (nejen) hornáckých zpěváků poroučet si písně před kapelou, který evokuje „odsouvaná“ koncová cifra (vlastně pobídka předzpěvákům k zaplacení muzikantům) i přirozená každodennost hornácké náboženské víry ať katolického nebo evangelického ritu – třeba v chápání lásky a společného života jako Boží vůle.

Návrat ke kořenům, tak cenný v současné postupující devalvací lidové kultury obecně a hudební zejména, neprokazují Mičkovci pouhým oživením hudební tradice „štrajchu“, tedy přizváním křídlovky, trubky a trombónu k hudecké muzice; jde především o jejich herní styl.

Ten zůstal naštěstí nepoznamenán akademismem oficiálního hudebního školení, které bývá zacíleno především na bezchybnou intonaci a rytmickou neúhybnost – proto se tak často z proškolené muziky, byť koření v lidové hudbě, vytrácí přírodní živost a nastupuje strnulá zdřevěnělost a bezbarvá sterilita stírající jakoukoliv originální nepravidelnost.

Zato Hornácké muzice Petra Mičky zůstala ta pravá neotesanost – syrová bezprostřednost, vstřícnost a otevřenost pro momentální náladu a energii okamžiku. V úplné rezignaci na líbivost si zachovali – bohužel jako jedni z mála (nejen ve svém regionu) – návaznost na neokázale dřevní muzicírování svých hudeckých předchůdců z ňorkovských sedláků, kubíkovských kovářských příštipkářů i dobrých zpěváků a muzikantů z vlastních starobylých hornáckých rodů. Svě muzikantské kořeny ctí samozřejmě, tedy velmi neokázale, téměř bezděčně, zato velmi patřičně: vrůstáním hluboko do tradic svého kraje a jejich oživováním tam, kde je to možné a je toho zapotřebí.

*Z filmu Majstr (1973), režie Rudolf Adler, kamera (foto) Ivan Vojnár.
Repro z knihy Mudrosloví.*

*Hornácká cimbálová muzika Martina Hrbáče, 2006.
Foto: Helena Bretfeldová.*